

KİRÂAT İLMİNDE TENVİNİN HÜKÜMLERİ*

MUSÂ MUHAMMED OSMAN

PROF. DR., SUDÂN ÜMMÜ DERMÂN İSLÂM ÜNİVERSİTESİ,
İSLÂMÎ İLİMLER FAKÜLTESİ, ÖĞRETİM ÜYESİ.

ÇEVİREN: BÜNYAMİN AÇIKALIN

YRD. DOÇ. DR., KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ, İLAHİYAT FAKÜLTESİ, TEFSİR BİLİM DALI.

GİRİŞ

Tenvin sâkin nûndur, fakat alfebedeki sâkin nûndan yazılış şekli, lafız vakıf, ve vasıl bakımından farklıdır. Bu, Kırâat bilginlerinin nazarında onun hüküm bakımından da farklı olmasını gerektirir. Bu hükümler kırâat kitaplarının değişik yerlerine saçılmış durumdadır. Bu özet çalışmayı kaleme almayı tercih etmemin sebebi, bu dağınık malumatı bir yerde toplamaktır, böylece bu hükümlerin okuyuculara yayılması ve onlara ulaşılması kolay olacaktır. Bu çalışmayla, öncelikle kendi istifademi ve onlara ulaşmak, onları okumak için sıkıntı çekenlerin yararlanmasını hedefledim. Yüce Allah'tan bu çalışmamı sırf kendi rızasına halis kılmasını istiyorum, çünkü O ne güzel Mevlâ ve ne güzel yardımcıdır. Çalışmamı beş ana bölüme ayırdım. Her bölümde de iki alt başlık bulunmaktadır. Birinci Bölüm: Kırâat İlminin tarifine dairdir. İki alt başlığı vardır: 1. Kırâat İlminin Tarifi, Hükümü, Boyutları, Fazileti ve Meyvesi 2. Kırâat İlminin Ama-

* Makalenin orijinal adı "Ahkâmü't-tenvîn fî ilmi'l-Kırâât"tır ve Arapça olarak yayınlanan Mecelletü Külliyyeti Usûlü'd-Dîn isimli dergiden alınmıştır (1433/2013, Sayı: 9, s. 129-155, Sudan). Metindeki şiirlerin çevirileri dipnotta verilmiştir.

cı Konusu ve Problemleri İkinci Bölüm: Tenvinin Tanımı, Yazılış Şekli. İki alt başlığı vardır: 1. Tenvinin Tarifi 2. Tenvinin Yazılış Şekli Üçüncü Bölüm: 1. Tenvinin İzhâr ve İdğâm Edilişi. İki alt başlığı vardır: 1. Tenvinin İzhârı 2. Tenvinin İdğâmı Dördüncü Bölüm: Tenvinin İklâb ve İhfâ Edilişi. İki alt başlığı vardır: 1. Tenvinin İklâbı 2. Tenvinin İhfâsı Beşinci Bölüm: Harekenin Tenvine Nakledilmesi, Tenvin Üzerinde Vakıf Yapma. İki alt başlığı vardır: 1. Harekenin Tenvine Nakledilmesi 2. Tenvin Üzerinde Vakıf Yapma. Bütün bunların ardından Sonuç ve Bibliyografya bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KİRÂÂT İLMİNİN TANIMI, HÜKMÜ, FAZİLETİ, FAYDASI, PROBLEMLERİ VE KONUSU

I. Kırâât İlminin Tanımı, Hükümü ve Fazileti

A. Kırâât İlminin Tanımı

a. Lugatteki Tanımı

el-Kırâât (القرآيات) kelimesi, kırâatün (قِرَاءَةٌ) kelimesinin çoğuludur. Karâe / yekrau (يَقْرَأُ / قَرَأَ) fiilinin masdarıdır. قَرَأْتُ عَلَيَّ زَيْدَ السَّلَامِ (Zeyd'e selam gönderdim) ve أَقْرَأُهُ عَلَيْهِ قِرَاءَةً (ona selam gönderiyorum) cümlelerinde olduğu gibi Arapçada kullanılmaktadır.²

b. Terim Olarak Tanımı

Kur'an kelimelerinin nasıl telaffuz edileceğini, okunuş tarzlarını, ister belli bir okunuşta ittifak edilsin isterse ihtilaf edilsin, her okunuşu onu okuyan kırâat imamına isnat ederek gösteren bir ilimdir.³

B. Kırâât İlmini Öğrenmenin Hükümü

Kırâât ilmini öğrenmek farz-ı kifâyedir, yani bütün Müslümanlara farzdır, ancak içlerinden bir kısmının yerine getirmesiyle diğerlerinden sorumluluk düşer, terk etmeleri durumunda ise toptan günahkâr olurlar. Buna ilave olarak, Müslümanların içinden Kırâât ilmini öğreten kişinin bu işi mutlaka çok iyi bir şekilde yapması gerekir, Kırâât ilminin yayılması, muhafaza edilmesi ve onların arasında sürekli kalması için bu çok önemlidir.⁴

C. Kırâât İlminin Fazileti

² Râfîi, *el-Misbâhu'l-münir*, c. II, s.602, 3 (Kâf) harfi maddesi.

³ Abdulfettâh el-Kâdî, *el-Büdûru'z-zâhîrah fi'l-kırâati'l-âşri'l-mütevâtirah*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, Beyrut, s.7.

⁴ Aynı yer.

Kur'an İlmi, önünden de ardından da batılın kendisine gelemediği, kitapların en değerlisi olan Kur'an-ı Kerim'le alakası nedeniyle ilimlerin en şerefli ve en yücesidir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.”** (İsrâ, 17/9). Allah'ın elçisi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: **“Şüphesiz ki bu Kur'an Allah'ın bir ziyafetidir. Bu ziyafetten gücünüz yettiği kadar faydalanın. Şüphesiz bu Kur'an Allah'ın sağlam ipidir, nurdur, iyileştiren şifadır, ona sınıksız sarılan için bir korunaktır, ona uyan için kurtuluştur, o saptırmaz ki sonradan hesap sorsun, o eğriltmez ki sonradan doğrultsun, çok okumakla eskimez, onu okuyunuz, şüphesiz ki Allah (c.c.) onun her bir harfinin okunmasını on hasene ile mükafatlandırır, ben 'Elif Lâim Mîm' bir harftir demiyorum, bilakis 'Elif' bir harftir, 'Lâim' bir harftir ve 'Mîm' bir harftir.”**⁵

II. Kırâat İlminin Faydası, Problemleri ve Konusu

A. Faydası

Kırâat İlminin faydası ve meyvesi, Kur'an kelimelerinin teleffuzunda hatadan korunmak ve onları bozma ve değiştirmeden muhafaza etmektir, ayrıca her bir okuma şeklinin hangi kırâat imamına ait olduğunun ve onu o şekilde okuyan ve okumayan kırâat imamının arasını ayırt etmenin bilgisini verir.⁶ Allah'ın elçisi şöyle buyurmuştur: **“Kur'an'ı Arapların okuyuş tarzı ve sesleriyle okuyun, onu bozguncu ve büyük günah işleyen topluluğun okuyuşu gibi okumayın. Şüphesiz ki benden sonra bazı topluluklar gelecektir, onlar Kur'an'ı şarkı gibi, Ruhbanların ilahileri gibi ve ölü için dövünenler gibi okuyacaklardır. Kur'an onların boğazlarından aşağı inmeyecektir, onların kalpleri ve onların bu halini beğenenlerin kalpleri sapkındır.”**⁷

B. Meseleleri

Kırâat İlminin meseleleri, tartıştığı hususlar, onun külli kuralları içinde yer almaktadır. Bu kurallara örnek olarak şunları verebiliriz: ع (yâ) harfinden dönüştürülen her elif harfini Hamze, Kisâat ve Halef'in yâ harfine; buna karşılık Verş'in elif harfine meylettirerek (imâle ile) okuması gibi. Aslı kes-

⁵ Hâkim bu hadisi rivayet etmiş ve senedinin sahih olduğunu söylemiştir, Müstedrek, I/655; hadisi Münziri de rivayet etmiştir, II, 354.

⁶ el-Büdûru'z-zâhirah, s. 7.

⁷ Taberâni "Evsât" 7/69; Beyhakî "Şuabu'l-imân" 5/680. Münker bir hadistir.

ra (ârizî olmayan) veya sakin yâ harfinden sonra gelen ötreli veya fethalı râ harfini Verş'in ince okuması gibi.⁸

C. Konusu

Kırâât İlminin konusu, okunuşları ve eda ediliş şekilleri bakımından Kur'an-ı Kerim'in kelimeleridir.⁹

İKİNCİ BÖLÜM

TENVİNİN TANIMI, YAZILIŞ ŞEKLİ

I. Tenvinin Tanımı ve Tenvinle Sâkin Nûn Arasındaki Fark

A. Tenvinin Tanımı

Sözlükteki tanımı: Ses verme, seslendirme manasına gelmektedir. Arapça'da نُونُ الْعَرَابِ ifadesi, karganın sesi manasında kullanılmaktadır.¹⁰ Aslında kelime, نَوْنُتْ fiilinin masdarıdır da denmiştir, "o kelimeye nûn harfi ekledim" anlamına gelmektedir, sonra bu kullanım galip gelmiş ve tenvin, te'kid nûn'u hariç, yazıda olmayıp söylenişte bulunan, kelimenin sonundaki nûn harfine isim olmuştur.¹¹

Terim olarak tanımı: Kelimelerin sonuna gelen te'kid nûnu dışındaki, fazladan sâkin nûndur, isimlerin sonuna gelir, telaffuzda ve vasl halinde vardır, yazıda ve vakıf halinde yoktur.¹²

Tanımın Açıklanması:

Sâkin Nûn: Tanımdaki bu ifade, iki sakin harfin peşpeşe gelmesi nedeniyle birincisinin harekelendiği nûn harfini, tenvinin tanımından çıkarır. Örnek: حَبِيبَةَ اجْتَنَّتْ (İbrâhîm, 14/26).

Fazladan: Böylece kelimenin aslından olan nûn harfleri, tanımdan çıkarılmıştır.

Te'kid nûnu dışındaki: Âyetlerin yazımında tenvin şeklinde gelen ama aslen hafif (cezimli) te'kid nûnu olan nûnlar, tanım dışına çıkmıştır. لَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ (Alak, 96/15) örneğinde olduğu gibi. Her ne kadar bu kelime, vakıf halinde, elif üzerinde med yapılmak suretiyle okunması açısından tenvine benzese de, tekid nûnu, tenvin değildir, çünkü fiile bitişmiştir (oysa tenvin isme bitişir, fiile bitişmez).

İsimlerin Sonuna Bitişir: Yani tenvin, fiillere ve harflere bitişmez.

⁸ el-Büdûru'z-zâhîrah, s. 7.

⁹ Aynı yer.

¹⁰ eş-Şeyh Muhammed el-Hâşimî, et-Tevdihâtü'l-celiyye fî şerhi'l Âcurrûmiyye, nşr. Madvî el-Hâcc, s.6.

¹¹ Muhammed b. Ali es-Sabân, Hâşiyetü's-Sabân alâ şerhi'l-Üşmüni, Dâru'l-Fikr, c. 1, s. 35.

¹² eş-Şeyh Muhammed es-Sâdık Kamhâvî, el-Burhân fî tecvîdi'l-Kur'an, Dâru'l-Menâr, s.2.

Teleffuzda: Yani tenvin, vasıl ile okunması durumunda sâkin nûn olarak telaffuz edilir, ancak nûn harfi olarak yazıda bulunmaz.

Vasıl halinde: Yani tenvin, sadece vasıl halinde telaffuz edilir. Vakıf halinde ise ya *سَمِيعٌ عَلِيمٌ*¹³ örneğinde olduğu gibi hazfedilir ya da *إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا* (Nebe, 78/31) örneğinde olduğu gibi elif harfine çevrilir (ve med yapılarak okunur).

B. Tenvinle Sâkin Nûn Arasındaki Fark

Tenvin ile sâkin nûn arasında pek çok fark vardır. Bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

1. Nûn, kelimenin ortasında, başında ve sonunda gelebilir, ama tenvin ancak kelimenin sonunda gelir.
2. Nûn, isim, harf ve fiilde gelebilir, oysa tenvin sadece isimde gelir.
3. Nûn, vasıl halinde de vakıf halinde de vardır, ama tenvin sadece vasıl halinde vardır.
4. Nûn hem telaffuz edilir hem de yazıda yer alır, fakat tenvin telaffuz edilir ama yazıda bulunmaz.
5. Sâkin nûn, kelimenin aslından da olabilir, kelimenin yapısında zâid de olabilir (fazladan da gelebilir), oysa tenvin kelimenin yapısında zâiddir.¹⁴

II. Tenvinin Yazılış Şekli

Tenvin yazıda 4 halde gelir:

1. Birinci yazılış şekli: İki harekenin eşit olarak, biri diğèrinin üzerine gelecek şekilde yazılmasıdır. Bu, tenvinden sonra izhâr harflerinden birinin gelmesi halinde olur. İzhar harfleri, kırâat bilginlerinin cumhuruna göre altı, Ebû Cafer'e göre ise dört tanedir. İnşallah ileride konunun detayları gelecektir.

Nûn harfinin mahreci izhâr harflerinin mahrecinden uzak olduğu için, mahreç bakımından uzak oldukları gibi yazılış bakımından da uzak olduklarına işaret olsun diye bu şekilde yazılmıştır.¹⁵

2. İkinci yazılış şekli: İki harekenin birbirinin peşinden gelmesidir. Bu durum, hareke ve tenvin işaretlerinin, tenvin işareti hareke işaretinin önünde gelecek şekilde olmasıdır. Harekenin işareti altta mı yoksa üstte mi olacak konusunda iki görüş vardır.¹⁶ Birbirinin peşinden yazılması hali, ten-

¹³ Ahmed Şâkir ve diğèrleri, *el-Münir fî ahkâmî't-tecvîd*, el-Merkeziyye, s.46.

¹⁴ Aynı yer.

¹⁵ eş-Şeyh Muhammed Sâlim Muhaysin, *İrşâdu't-tâlibin ilâ dabtu'l-Kitâbi'l-mübîn*, el-Ezheriyye, s.1.

¹⁶ Aynı yer.

vinden sonra onbeş ihfâ harfinden birinin gelmesi durumunda olur. Konunun detayları ileride gelecektir inşallah.¹⁷

3. Üçüncü yazılış şekli: Aşağıdaki ayette görüleceği gibi, tenvin işaretinin yerine geçmek üzere küçük bir mîm harfini, harekesini yazarak yâ harfinin yanına getirmektedir. Tenvinin mîm harfine çevrilmesine (iklâb) işaret olsun diye böyle yazılmaktadır. مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغِيًّا بَيْنَهُمْ. (Âl-i İmrân, 3/19). Bu Ebû Dâvûd'un, kendisiyle amel edilen ichtihadıdır.

Ebû Amr ed-Dânî ise (Allah (c.c.) ona rahmet etsin) tenvin ile hareketin işaretlerini bir önceki maddede geçtiği gibi peşpeşe getirmiştir.¹⁸

4. Dördüncü yazılış şekli: iki sâkin harfin karşılaşmasından kurtulmak için tenvine hareke vermektir. مَحْظُورًا أَنْظُرُ. (İsrâ, 17/20-21) örneğinde olduğu gibi. Bu durumda yapılması gereken, tenvini ortaya çıkararak okumaktır, عَادًا الْأُولَى (Necm, 53/50) örneği hariç; burada idğâm kırâati ile okumak gerekir ki bu, İmâm Nâfi' el-Medenî ve İmâm Ebû Amr el-Basrî'nin okuyuşudur.¹⁹

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRÂÂT BİLGİNLERİNE GÖRE TENVİNİN İZHARI VE İDĞAMI

I. Tenvinin İzharı

A. İzhârın Tanımı

İzhar sözlükte açıklamak demektir. ظَهَرَ الشَّيْءُ: açık oldu, belli oldu demektir. Terim anlamı ise tenvini (sâkin nûnu) gunne ile okumaksızın mahrecinden çıkarmak, telaffuz etmektir.²⁰

B. İzhar Harfleri

İzhar harfleri altı tanedir: 1- الهَمْزَةُ, 2- الهَاءُ, 3- العَيْنُ, 4- العَيْنُ, 5- الحَاءُ, 6- الخَاءُ. eş-Şeyh Süleymân el-Cemzûrî bu harfleri aşağıdaki iki beyitte manzum bir şekilde dile getirmiştir:

لِلْحَلْقِ سِتُّ رَتَبَاتٍ فَلْتَعْرِفْ
مُهْمَلَاتَانِ ثُمَّ غَيْنٌ خَاءٌ²¹

فَالأَوَّلُ الإِظْهَارُ قَبْلَ أَحْرَفِ
هَمْزٌ فَهَاءٌ ثُمَّ عَيْنٌ خَاءٌ

¹⁷ eş-Şeyh Süleymân el-Cemzûrî, *Fethu'l-akfâl bi şerhi mütüni tuhfeti'l-etfâl, el-Ezheriyye, 1404/1983, s.8.*

¹⁸ *İrşâdu'l-tâlibin, s.11, aynı eser.*

¹⁹ eş-Şeyh Abdulvehhâb el-Kurtubî, *el-Miftâh, fi'l-kırâati's-seb'i', Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, s.205.*

²⁰ eş-Şeyh Muhammed es-Sâdık Kamhâvi, *el-Burhân fi tecvidi'l-Kur'ân, s. 12, aynı eser.*

²¹ Birincisi, altı boğaz harfinden önce gelmesi durumunda izhardır ve öğren diye şöyle tertip edilmiştir Hemze ve he harfleridir, sonra noktasız ayn ve hâ harfleri gelir, daha sonra ise ğayn ve ẖâ harfleri. eş-Şeyh Süleymân el-Cemzûrî, *Fethu'l-akfâl bi şerhi mütüni tuhfeti'l-etfâl, s. 11.*

C. İzharın Mertebeleri

İzharın üç mertebesi vardır ve aşağıdaki gibidir:

- 1- En üsttekiler: ^{هَاءُ} ve ^{هَمْزَةٌ}
- 2- Ortadakiler: ^{عَيْنٌ} ve ^{حَاءٌ}
- 3- En alttakiler: ^{عَيْنٌ} ve ^{حَاءٌ} ²²

D. İzharın Sebebi

Tenvinin yukarıda zikri geçen altı boğaz harfinde izhâr ile okunmasının sebebi, tenvinin mahrecinin bu harflerin mahreçlerinden uzak olmasıdır. Tenvin (sâkin nûn) dilin uç kısmından, bu harfler ise boğazdan çıkar.²³

E. Tenvinin İzhar ile Okunmasının Örnekleri

- 1- Tenvinin ^{هَمْزَةٌ} ile okunması: ^{كُلُّ} ^{أَمْنٍ} (Bakara, 2/285)
- 2- Tenvinin ^{هَاءُ} ile okunması: ^{جُرُفٌ} ^{هَارٌ} (Tevbe, 9/109)
- 3- Tenvinin ^{عَيْنٌ} ile okunması: ^{بُكْمٌ} ^{عُمِّيٌّ} (Bakara, 2/18)
- 4- Tenvinin ^{حَاءٌ} ile okunması: ^{وَإِسْعًا} ^{حَكِيمًا} (Nisâ, 4/130)
- 5- Tenvinin ^{حَاءٌ} ile okunması: ^{يَوْمَئِذٍ} ^{خَاشِعَةً} (Gâşiye, 88/2)
- 6- Tenvinin ^{عَيْنٌ} ile okunması: ^{مِيثَاقًا} ^{غَلِيظًا} (Nisâ, 4/21)

F. Tenvinin İzhar ile Okunmasında Farklı Kırââtler

On Kırâat bilgininden dokuzu, Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr el-Basrî, İbn Âmir, Âsım, Hamze ve Kisâtî²⁴, Ya'kûb ve Halefu'l-Âşir²⁵, yukarıda zikredilen izhâr harfleriyle karşılaştığında, tenvini izhâr ile okumuşlardır.

Fakat Ebû Ca'fer Kur'an-ı Kerim'in tamamında, tenvinden sonra ^{حَاءٌ} ve ^{عَيْنٌ} harfleri geldiğinde ihfa yapmıştır. Diğer dört harfin izhâr ile okunmasında kırâat bilginlerinin muvafakati vardır. Konu ile ilgili İmâm Şâtıbi (590/1194) şöyle demiştir:

وَعِنْدَ حُرُوفِ الْحَلْقِ لِلْكَوْنِ أَظْهَرَ
أَلَا هَاجَ حُكْمٌ عَمَّ خَالِيَهُ عَقْلًا ²⁶

²² eş-Şeyh Mahmûd Abdüsselâm, *er-Ravzatü'n-nediyye bi şerhi mü'tüni'l-Cezzeriyye*, Dâru's-Sahâbe, s. 8.

²³ el-Kâsıh el-Azrî el-Bağdâdî, *Sirâcü'l-kâri'l-mübtedi*, Dâru'l-Fikr, s.102.

²⁴ Şerhu Şu'le aleş-Şâtıbiyye, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, s. 108.

²⁵ Şerhu's-Semmûdi alâ mü'tüni'-dürreti, Dâru's-Selâm, s. 12.

²⁶ Boğaz harflerinin hepsinde izhâr edilirler

Dikkat et! Bu hüküm mazisinde gaflet içinde olanları kapsayan onları heyecanlandıran bur hükümdür

(Not: Şiirde geçen "heyecanlandıran hüküm", ahirette hesaba çekilmedir. Yukarıdaki şiirin ikinci kısmındaki kelimelerin ilk harfleri izhâr harfleridir.) İmâm eş-Şâtıbi, *Hirzu'l-emâni ve vechu't-tehâni*, el-Ezheriyye, s. 70.

Yani yedi kırâat bilgininin hepsi, altı boğaz harfi geldiğinde tenvinin izhâr ile okunacağını söylemişlerdir.²⁷

Bu konuyla ilgili İmâm İbnu'l-Cezerî (833/1429) şöyle demiştir:

وَعُنَّةُ يَا وَالْوَاوِ (فُ) زُ وَبَعَيْنِ حَا (أ) تْ لُ الْإِخْفَاءِ سَوِي يُنْغِضُ يَكُنْ مُنْخَقٌ (أ) لَا²⁸

Bu beyitin şahitlik ettiği şey; simgesi الف olan Ebû Ca'fer, خا ve غين harflerini Kur'an'ı Kerim'in tamamında tenviden sonra geldiklerinde ihfa ile okumuştur. Ancak üç kelimedeki خا ve غين harflerini bundan istisna etmiştir (bu üç kelimeyi ihfa ile okumamıştır). Bu kelimeler şunlardır: فَسَيُنْغِضُونَ (İsrâ, 17/51), وَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا, (Nisâ, 4/135), الْمُنْخَقَةُ (Mâide, 5/3).²⁹

II. Tenvinin İdgâmı

A. İdgâmın Tarifi

İdgâm, sözlükte bir şeyi bir şeye katmak, bir şeyin içine koymak anlamına gelmektedir. وَأَدْعَمْتُ الْفَرَسَ اللَّجَامَ; “atı boyunduruk içine koydum” demektir.³⁰ Terim olarak ise bir harfi diğerinin içine, tek harf olacak şekilde şeddeli bir biçimde katmak demektir. Dil böylece onun telaffuzu için bir defa yükselir.³¹

B. İdgâm Harfleri

İdgâmın altı harfi vardır. Onlar: 1- النون -6- الواو, 2- الراء, 3- الميم, 4- اللام, 5- الواو, 6- النون. bunlar يرملون kelimesinde bir araya getirilmiştir. Bununla ilgili Tühfetü'l-Etfâl yazarı el-Cemzûrî şöyle demiştir:

وَالْفَائِي إِدْعَامٌ بِسِتَّةِ أَتَتْ فِي يِرْمَلُونَ عِنْدَهُمْ قَدْ تَبَيَّنَتْ³²

C. İdgâmın Kısımları

İdgâm, tam ve nakıs olmak üzere ikiye ayrılır.

1- Tam idgâm, başkasına katılacak olan (müdğâm) harfin zatının ve sı-

²⁷ eş-Şeyh Abdulfettâh el-Kâdi, el-Vâfi bi şerhiş-Şâtıbiyye, el-Ezheriyye, s.60.

²⁸ خا ve غين harflerini de ihfa ile oku

Amâ ve يُنْغِضُ يَكُنْ مُنْخَقٌ kelimelerinde bulunānlar hariç

İbnu'l-Cezerî, Mütünü'd-dürrati'l-mütemmimi li'l-kırâati'l-'aşr, Dâru's-Selâm, s.48.

²⁹ Şerhu's-Semnûdi alâ mütiini'-dürreti, Dâru's-Selâm, s.48.

³⁰ Ebûbekir er-Râzi, Muhtârû's-sihâh, دال (dâl harfi) maddesi, Dâru İbn Kesir, s. 206.

³¹ el-Burhân fi tecvidi'l-Kur'an, s. 4, aynı eser.

³² İkincisi يرملون kelimesinde gelen altı harfin idgâmıdır

Onların nazârında bu hüküm sabit olmuştur

Fethu'l-akfâl, s. 14, aynı eser.

fatlarının tamamen diğer harfte (müdgâmun fih) kaybolduğu idgâmdır ki katıldığı harfte kaybolan sıfat, tenvindeki ğunne sıfatıdır. Bunun iki harfi vardır: الراء ve اللام. Bunları لr kelimesinde toplamak mümkündür.

2- Nâkis idgâm ise başkasına katılacak olan (müdgâm) harfin zatının kaybolması, fakat sıfatının kalmasıdır ki bu kaybolmayan sıfat, ğunne sıfatıdır. Bunun dört harfi vardır: الواو ve الياء, النون, الميم. Bunları يمنو kelimesinde toplamak mümkündür.

Bu bölümlendirme hakkında et-Tuhfe sahibi şöyle demektedir:

لكنَّهَا قِسْمَانِ قِسْمٌ يُدْعَمَا
وَالثَّانِي إِدْعَامٌ بَعِيرٌ عُنَّةٌ
فِيهِ بَعْنَةٌ بَيْنَهُمْ عُلْمًا
فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ ثُمَّ كَرَّرَهُ³³

D. İdgâmın Sebepleri üçtür, bunlar:

1- Benzerlik, 2- Yakınlık, 4- Aynı cins olma.

E. Tenvinin İdgâm ile Okunmasının Örnekleri³⁴

- 1- Tenvinin الراء ile okunması: رَبِّ رَحِيمٍ (Yâsîn, 36/58)
- 2- Tenvinin اللام ile okunması: هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ (Bakara, 2/2)
- 3- Tenvinin الياء ile okunması: جَدَارًا يُرِيدُ (Kehf, 18/77)
- 4- Tenvinin الواو ile okunması: غَشَاوَةٌ وَ لَهُمْ (Bakara, 2/7)
- 5- Tenvinin الميم ile okunması: جَزَاءً مِّن رَّبِّكَ (Nebe', 78/36)
- 6- Tenvinin النون ile okunması: مَلِكًا نَّقَاتٍ (Bakara, 2/246)

F. Tenvinin İdgâm ile Okunmasında Farklı Kırââtler

Kırââtleri ona tamamlayan üç kırâât imamından, tenvinin bu altı harfe idgâm edilmesine aykırı bir görüş rivayet edilmemiştir.³⁵

Yedi Kırâât imamına gelince, bunlar tenvini الراء ve اللام harflerinde ğunnesiz okumuşlardır. Bununla ilgili olarak İmâm Şâtıbî şöyle demiştir:

وَ كُلُّهُمْ التَّنْوِينِ وَ التَّنُونِ أَدْعَمُوا
بِلَا عُنَّةٍ فِي اللَّامِ وَ الرَّاءِ لِيَجْمَلَا³⁶

³³ Fakat iki kısımdır bunlar biri ğunne ile idgâm edilir يمنو harfleri olarak bilinir İkincisi ğunnesiz idgâmdır الراء ve اللام harflerindedir sonra tekrar et Aynı yer.

³⁴ el-Burhân fî tecvidi'l-Kur'ân, s. 6, aynı eser.

³⁵ Şerhu's-Semmûdi alâ mütünü'-dürreti, s.48, aynı eser.

³⁶ Onların hepsi tenvin ve nûnu اللام ve الراء harflerinde Ğunnesiz idgâm yapmışlardır okunuşu güzel olsun diye Şerhu Şu'le aleş-Şâtıbiyye, s. 108, aynı eser.

Geride kalan ve ينمو kelimesini oluşturan dört idğâm harfini yedi kırâat imamından altısı, ğunne ile idğâm yaparak okumuştur. Bu imamlar, Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Kisâî, ile onlara ilaveten Hamze'nin ravisi olan Hallâd'dır.

Hamze'nin diğer ravisi Halef, النون الميم ile idğâm etmiş, الواو ile الباء harflerini ise ğunnesiz idğâm ederek onlara muhalefet etmiştir.³⁷ Bununla ilgili İmâm Şâtıbî şöyle demiştir:

وَ كُلُّ بَيْنُمُو أَدْعَمُوا مَعَ عُثَّةٍ
وَ فِي الْوَاوِ وَ الْبَاءِ دُونَهَا خَلْفٌ تَلَا³⁸

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KIRÂÂT BİLGİNLERİNE GÖRE TENVİNİN İKLÂBİ VE İHFÂSİ

I. Tenvinin İklâbı

İklâb, sözlükte bir şeyi yönünden çevirmek anlamına gelmektedir.³⁹ Terim olarak ise bir harfi başkasının yerine koymaktır, yani الباء harfinden önceki tenvini, ğunne ve ihfâsını gözeterek sâkin mîme çevirmektir.⁴⁰

A. İklâb Harfi

İklâbın tek harfi vardır o da الباء dır.

İbnu'l-Cezerî şöyle demiştir:

وَ الْقَلْبُ عِنْدَ الْبَاءِ بَعْنَةٌ كَذَا
الْإِخْفَاءَ لَدَيْ بَاقِي الْحُرُوفِ أَخَذًا⁴¹

Yani eğer الباء harfi tenvinden sonra gelecek olursa, tenvinin mîm harfine çevrilmesi vâcib olur ve bu mîm üzerinde ihfâ yapılır, iki hareke miktarı ğunne de açık bir şekilde bu harfte gösterilir, مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعْيًا بَيْنَهُمْ (Âl-i İmrân, 3/19) örneğinde olduğu gibi.⁴²

³⁷ el-Kâsîh el-Azrî, Sirâcü'l-kârî, s. 101, aynı eser.

³⁸ ينمو harflerinin tümünü ğunne ile idğâm ettiler
Halef onsuz (idğâmsız) okudu
إمَامُ شَاتِبِي، حِرْزُ الْعَمَانِي وَ وَحُتُّ الْتَهَانِي، الْعَاهِدِيُّ الْعَزْهَرِيَّة، s.7.

³⁹ İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, Dâru Sâdir, c. 1, s. 685.

⁴⁰ el-Burhân fî tecvidi'l-Kur'an, s. 8, aynı eser.

⁴¹ الباء harfinde ğunne ve aynı şekilde ihfâ ile iklâb yapılır

Diğer harflerde ise ihfâ yapılır

İkinci satırdaki "diğer harfler" ibaresi ile şiirin önceki kısımlarında bahsi geçen izhar, idğâm ve iklâb harflerinin dışındaki harfler kastedilmektedir.

⁴² el-Münîr fî ahkâmi't-tecvîd, s. 61, aynı eser.

B. İklâbın Sebebi

الباء harfine uğradığında tenvinin mîm harfine çevrilmesinin nedeni, izhâr ile okurken cezimli nûnda ğunneyi getirmenin ve sonrasında dudakları الباء harfini çıkarmak için kapatmanın zor olmasıdır. Aynı şekilde mahreçlerinin farklı olması ve uyumun azlığı nedeniyle idğâmı da zordur. Tenvini mîme çevirmekle ihfânın yapılmasına yardım eder ve ب (bâ harfine) ulaşırsın, çünkü م (mîm harfi), ب (bâ harfine) mahreçte ortak olduğu gibi, cezimli nûna da ğunne sıfatını taşımada ortaktır.⁴³

C. الباء Harfine Uğradığında Tenvinin Mîm Harfine Çevrilmesinde Kırâat İmamlarının İcmâ Etmesi

Tenvinin الباء (bâ harfi) ile karşılaşması durumunda م (mîm harfine) çevrilmesi, bütün kırâat imamlarına göre vaciptir. Şâtübî bununla ilgili şöyle demiştir:

وَقَلْبُهُمَا مِيمًا لَدَيِ الْبَاءِ وَ اخفيا
علي عَنَّةُ عِنْدَ الْبَوَاقِي لِيَكْمَلَا⁴⁴

Üç kırâat imamından, yedi kırâat imamının görüşüne muhalif bir rivayet aktarılmamıştır.

II. Tenvinin İhfâsı

A. İhfâ'nın Tanımı

İhfâ sözlükte gizlemek anlamına gelmektedir.⁴⁵ Terim olarak ise, tenvini idğâm ile izhâr arası bir telaffuzla, şeddeli olmaksızın, ğunne yaparak ve iki hareke miktarınca okumaktır.⁴⁶ Tuhfe sahibi, ihfâ harflerini aşağıdaki beyitlerde toplamıştır:

وَالرَّابِعُ الْإِخْفَاءُ عِنْدَ الْفَاضِلِ
فِي خَمْسَةِ مِنْ بَعْدِ عَشْرِ رَمُوزِهَا
مِنَ الْحُرُوفِ وَاجِبٌ لِّلْفَاضِلِ
فِي كَلِمٍ هَذَا الْبَيْتِ قَدْ ضَمَّنَتْهَا
دُمٌ طَيِّبًا زِدْ فِي تَقْيٍ ضَعُ ظَالِمًا⁴⁷

⁴³ el-Burhân fî tecvidi'l-Kur'ân, s. 8, aynı eser.

⁴⁴ O ikisi (tenvin ve sâkin nûn) الباء ye uğradığında mîm e çevrilir (bütün kırâat imamlarına göre) Geriye kalan diğer harflerin tamamında ise ğunne ile birlikte ihfâ edilirler, böylece (ihfâ harfleri ile tenvinden sonra gelebilecek) tüm harfler (in okunuş şekilleri) tamamlanmış olur Hirzu'l-emâni ve vehu't-tehâni, s. 17, aynı eser.

⁴⁵ Lisânu'l-Arab, c.14, s. 234, aynı eser.

⁴⁶ el-Münir fî ahkâmi't-tecvîd, s. 62, aynı eser.

⁴⁷ Dördüncüsü ise geriye kalan harflerde fazilet sahibi kişiye vacib olan ihfâdır Şiir haline getirdiğim beyitte bulunan onbeş kelimenin ilk harflerinde ihfâ gereklidir Anlat övgü sahibi, cömert olan yüce şahsı iyi olmaya devam et, takvayı artır, zalimi terk et

Son beyitte yer alan kelimelerin ilk harfleri ihfâ harfleridir.⁴⁸

En-Nücümü't-tavâli' sahibi de bir buçuk beyitte yer alan kelimelerin ilk harflerinde ihfâ harflerini şiirleştirmiştir:

طَهْرَ جَنَانًا ثُمَّ دُمَّ شُكُورًا

تُبُّ كُنْ قُنُوعًا زَاهِدًا صَبُورًا
ذَرَّ ظَالِمًا ضَمَّ فَتِي سَتُورًا⁴⁹

B. Tenvinin İhfâ ile Okunmasının Örnekleri

- 1- Tenvinin الصاد ile okunması: بِرِيحٍ صَرَّصِرٍ (Hâkka, 69/6)
- 2- Tenvinin الذال ile okunması: سَلْسَلَةٌ ذَرَعُهَا (Hâkka, 69/32)
- 3- Tenvinin التاء ile okunması: مِنْ تَرَابٍ ثَمَّ (Rûm, 30/20)
- 4- Tenvinin الكاف ile okunması: مَعْرُوفًا كَانَّ (Ahzâb, 33/6)
- 5- Tenvinin الجيم ile okunması: عَجَلًا جَسَدًا (Tâhâ, 20/88)
- 6- Tenvinin الشين ile okunması: أَمَّةٌ شَهِيدًا (Kasas, 28/75)
- 7- Tenvinin القاف ile okunması: شَيْءٌ قَدِيرٌ (Ankebût, 29/20)
- 8- Tenvinin السين ile okunması: لُوطًا سَيَّءٌ (Ankebût, 29/33)
- 9- Tenvinin الدال ile okunması: مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ (Târık, 86/6)
- 10- Tenvinin الطاء ile okunması: لَحْمًا طَرِيًّا (Fâtır, 35/12)
- 11- Tenvinin الزاي ile okunması: وَطَرًا زَوَّجْنَاكُمَا (Ahzâb, 33/37)
- 12- Tenvinin الغاء ile okunması: كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ (Kalem, 68/37)
- 13- Tenvinin التاء ile okunması: لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ (Yâsîn, 36/35)
- 14- Tenvinin الضاد ile okunması: إِلَّا مِنْ ضَرِيْعٍ (Gâşiye, 88/6)
- 15- Tenvinin الظاء ile okunması: مِنْ ظَهْرٍ (Sebe', 34/22)

C. İhfânın Mertebeleri

İhfânın üç mertebesi vardır:

- 1- En üst mertebesi, üç harfte gerçekleşmektedir, onlar: ت (Te), د (Dâl), ط (Tâ).
- 2- Orta mertebesi, on harfte vardır: ث (Se), ج (Cîm), ذ (Zel), ز (Zây), س (Sîn), ش (Şîn), ص (Sâd), ض (Dâd), ظ (Zâ), ف (Fe).
- 3- En aşağı mertebesi, iki harftir, bunlar: ق (Kâf), ك (Kef).⁵⁰

⁴⁸ Fethu'l-akfâl, s. 8, aynı eser.

⁴⁹ Tövbe et kanaat sahibi, zahid, sabırlı ve temiz kalpli ol
Sonra şükre devam et, zalimi bırak. Korunmuş gençlere katıl
eş-Seyh, en-Nücümü't-tavâli', s.87.

⁵⁰ el-Münir fi ahkâmi't-tecvîd, s. 64, aynı eser.

D. İhfânın Sebebi

Tenvinin bu harflere uğradığında ihfâ yapılmasının nedeni, onun bu harflere, idğâm harfleri gibi yakın olmamasıdır; izhâr harfleri gibi uzak olmadığı için izhâr da yapılmaz. Bu nedenle bu ikisinin ortasında bir okuma hükmü verilir ki bu da ihfâdır.⁵¹

E. Tenvinin Bu Harflere Uğraması Halinde İhfâ ile Okunması Hususunda Kırâat İmamlarının İcmâ Etmesi

Tenvinin izhâr, idğâm ve iklâb harflerinin dışında kalan bu onbeş harfe uğraması durumunda ihfâ ile okunmasında, Kırâat imamları arasında görüş ayrılığı yoktur. Bununla ilgili İmâm Şâtıbî şöyle demektedir:

وَقَلْبُهَا مِيمًا لَدَى الْبَاءِ وَ أَخْفِيَا   عَلَيَّ عُنَّةً عِنْدَ الْبَوَاقِي لِيَكْمَلَا⁵²

Şiirdeki عَلَيَّ عُنَّةً عِنْدَ الْبَوَاقِي وَ أَخْفِيَا عَلَيَّ عُنَّةً sözü, tenvin ve sâkin nünün, izhâr, idğâm ve iklâb harflerinin dışında kalan harflere uğraması durumunda ihfâ ile okunması gerektiğini ifade etmektedir.⁵³

On kırâat imamını tamamlayan diğer üç kırâat imamından, buna muhalif bir rivayet aktarılmamıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

HAREKENİN TENVİNE NAKLİ VE ONUN ÜZERİNDE VAKIF YAPMAK

I. Harekenin Tenvine Nakli

A. Harekenin Tenvine Naklinin Tanımı

Nakil, bir şeyi bir yerden alıp diğerine yerleştirmektir.⁵⁴ Tecvid ilminde ise hemzenin harekesini tenvine nakletmek, sonra harekesini naklinin ardından hemzeyi silmektir; çünkü tenvin, sâkin nün demektir.⁵⁵

B. Harekenin Tenvine Nakli Konusunda Kırâat İmamlarından Rivayet Edilenler

Harekenin nakli ile ilgili olarak Kırâat imamlarından gelen rivayetler, yüce Allah'ın Necm sûresi 50. âyette geçen şu buyruğu hakkındadır: عَادًا

⁵¹ el-Burhân fî tecvîdî'l-Kur'ân, s. 208, aynı eser.

⁵² Şiirin tercümesi iklâb konusu ile ilgili bölümde verilmiştir.

⁵³ Sirâcü'l-kârii'l-mübtedî, s. 102, aynı eser.

⁵⁴ el-Misbâhu'l-münir, s. 223, ن (Nûn) harfi maddesi.

⁵⁵ Sirâcü'l-kârii'l-mübtedî, s. 102, aynı eser.

الأُولَى. İbn Âmir, İbn Kesîr, üç Kûfeli imam: Âsım, Hamze ve Kisâî, الأُولَى kelimesindeki marife için kullanılan ل (Lâm) harfini sâkin, عَادَا kelimesindeki tenvini de esreli okumuşlardır. Bunun sebebi, iki sâkin harf olan tenvin ve ل (Lâm) harfinin birbirine uğramalardır. İşte bu, Allah (c.c.) kendisine rahmet etsin İmâm Şâtıbî'nin şu sözünde bahsettiği durumdur:

وَقُلْ عَادَا الْأُولَى بِإِسْكَانٍ لَامِهِ وَتَنْوِينِهِ بِالْكَشْرِ كَاسِيهِ ظَلَلًا⁵⁶

ظ (Zâ) kelimesindeki ظَلَلًا harfi İbn Âmir'in; ك (Kef) harfi İbn Kesîr'in sembolüdür.⁵⁷

Yedi kırâat imamından yukarıdakilerin dışında kalanlar ki bunlar da Nâfi' ve Ebû Amr'dır, عَادَا kelimesindeki tenvini, الأُولَى kelimesindeki marife için kullanılan ل (Lâm) harfine idğâm ederek okumuşlardır. Tabii bunun için, الأُولَى kelimesini عَادَا kelimesine vasıl ile okuma durumunda, önce Hemzenin harekesini ل (Lâm) harfine nakletmişlerdir.⁵⁸

İşte bu Allah (c.c.) kendisine rahmet etsin İmâm Şâtıbî'nin şu sözünde bahsettiği durumdur:

وَأَدْعَمَ بِأَقْبِهِمْ وَبِالنَّقْلِ وَصَلُّهُمْ لِقَالُونَ وَالْبَصْرِيِّ وَتُهُمَزَ وَأَوْه
وَيَدُّهُمْ وَالْبَدءُ بِالْأَصْلِ فَضْلًا
لِقَالُونَ حَالِ النَّقْلِ بَدءٍ وَ مَوْصِلًا⁵⁹

On kırâat imamını tamamlayan diğer üç kırâat imamından, yedi kırâat imamının görüşlerine muhalif bir rivayet aktarılmamıştır.

II. Tenvin Üzerinde Vakıf Yapılması

A. Vakf'ın Tanımı

Vakf sözlükte bir şeyi yapmayı bırakmak, durdurmak anlamına gelmektedir. Sustuğunda veya bir şeyi yapmayı bıraktığında “ وَقَفَّتِ الدَّابَّةُ (hayvan durdu)” denir. Muzârîsi تَقِفُ, masdarları وَقَفْنَا ve وَقُفْنَا kelimeleridir.⁶⁰

⁵⁶ ل (Lâm) harfini sâkin olarak الأُولَى عَادَا şeklinde oku Tenvini ise esre ile oku, eğer böyle okursan giyinmiş ve gölgelenmiş olursun (delilli olarak doğru bir şekilde okursun).

⁵⁷ Şerhu Şu'le aleş-Şâtibiyye, s. 88, aynı eser.

⁵⁸ Aynı yer, s. 89.

⁵⁹ Diğerleri vasıl ve ibtida halinde, hemzenin harekesini naklederek idğâm ile okumuşlardır Kâlûn ve Basrî için aslı üzere ibtida etmek tercih edilmiştir (الأُولَى kelimesinden ibtida edildiğinde hemzenin sabit olması)

İster ibtidâ isterse vasıl ile okunması durumunda Kâlûn, hemzenin harekesini naklettiğinde vâv'ın üzerine hemze getirmiştir.

⁶⁰ el-Misbâhu'l-münîr, s. 669, 2 (Vâv) harfi maddesi.

Terim olarak ise vakf, Kur'an'daki bir kelimenin sonunda, nefes alabilecek bir süre, okumaya tekrar dönme niyetiyle sesi kesmektir.⁶¹

B. Tenvin Üzerine Yapılan Vakıfların Halleri

Vakf halinde tenvinin üç hali vardır:

1. Hal: Tenvinin üstünden sonra gelmesidir. Buna, i'râb nedeniyle olsun (بَيْتًا رَأَيْتُ زَيْدًا) veya i'râb nedeniyle olmasın (بَيْتًا وَبَيْتًا) kelimelerindeki gibi) sonu üstün olan kelimeler dâhildir. Bu durumda tenvin elife çevrilir. Buna Kur'an'dan verilecek örnekler: ﴿وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُباتًا﴾ (9) ﴿وَحَلَقْنَاكُمْ أَرْوَاجًا﴾ (8) (Nebe, 78/8,9).

İnsân sûresinin 18.âyetindeki Allah'ın (c.c.) ﴿سَلْسَبِيلًا﴾ (18) buyruğunda ve aynı sûrenin 15.âyetindeki Allah'ın (c.c.) ﴿مِنْ فَضَّةٍ﴾ (15) buyruğunda geçen ﴿سَلْسَبِيلًا﴾ ve ﴿قَوَارِيرًا﴾ (16) kelimelerinin tilavetinde kırâat imamlarının ihtilafı vardır. SALSABIYYA kelimesini iki Medineli imam, Kisâî, Halvânî yoluyla Hişâm ve bazı kırâat imamları tenvin ile okumuş, vakf halinde tenvine bedel olarak elif ile okumuşlardır. Diğer imamlar ise tenvinsiz okumuş, bu imamların içinden Ebû Amr ile Mâdilî yoluyla Ravh, elif üzerine vakf yapmışlardır.

قَوَارِيرًا kelimesine gelince, iki Medineli imam, İbni Kesîr, Halef ve Ebûbekir, kelimenin sûrede geçtiği iki yerden ilkinin (كَانَتْ قَوَارِيرًا) tenvin ile; Ya'kûb elif ile diğerleri ise tenvinsiz okumuştur. Hamze ve Ruveys hariç tüm kırâat imamları, kelimeyi vakf halinde elif ile okumuşlardır.

İkinci قَوَارِيرًا kelimesini (قَوَارِيرًا مِنْ فَضَّةٍ), iki Medineli imam, Kisâî, ve Ebûbekir tenvinle, vakf halinde elifle okumuşlardır, Ebû'l-Feth Fâris b. Ahmed ve İbn Nefis ile diğerleri Sâmîrî'den, Hişâm'ın bir rivayetinde bu kelimeyi tenvinsiz okuduğunu, bazı kırâat bilginlerinin de bu okuyuşunda ona katıldığını aktarmışlardır.⁶²

2. Hal: Tenvinin esre veya ötrede sonra gelmesidir. جَاءَ زَيْدٌ ve مَرَرْتُ بِزَيْدٍ örneklerinde olduğu gibi. Bu durumda sükûn üzere vakf yapmak gerekir. Kur'an'ı Kerîm'den bunun örneği şu âyetlerde: Tenvinin esreli oluşu, وَأَذًا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَعْرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا فَارِضٌ Bakara, 2/76, tenvinin ötreli oluşu, وَتَنبُوْنَا أَثَرَ فَتَحِ اجْعَلْ أَلْفًا Bakara, 2/68. İbn Mâlik bu iki hale örnek olarak şunu söylemiştir:

تَنبُوْنَا أَثَرَ فَتَحِ اجْعَلْ أَلْفًا   وَقَفًا وَتَلَوُ غَيْرَ فَتَحِ اجْعَلْ أَلْفًا⁶³

⁶¹ el-Münir fi ahkâmi't-tecvîd, s. 78, aynı eser.

⁶² Allâme İbnu'l- Cezerî, en-Neşr fi kirâati'l-aşr, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, s. 394.

⁶³ Üstünden sonraki tenvini vakf halinde elif yap

Üstün dışındaki hareketlerin ardından gelen tenvini ise hafzet (sâkin olarak oku)

2. Hal: Nâkıs (sonu illetli harfle biten) kelimelerin üzerinde vakf yapılmasıdır. Eğer üstünlü olursa vakf durumunda tenvinin elif harfine çevrilir. *رَأَيْتُ قَاضِيًا* Örneğinde olduğu gibi.

Ancak üstünlü değilse tercih edilen okuyuş, tenvinin (sâkin nûn'un) hazfedilmesidir. Bunun Kur'an-ı Kerim'den örneği şu âyettir: *فَاقْضَ مَا أَنْتَ قَاضٍ* (Tâhâ, 20/72). İbn Kesîr'in Yüce Allah'ın *(وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ)* (Râd, 13/7) buyruğunu okumasında olduğu gibi, yâ harfinin sabit kalmasıyla da okunması caizdir.⁶⁴

SONUÇ

Bu araştırmamın sonunda ulaşılmış olduğum bazı sonuçları aşağıda sunuyorum:

1- Tenvin hükümleri bakımından alfabedeki nûn harfinden ayrılır. Tellafuluz, vakf, vasl ve yazılış şekli itibariyle birbirlerinden farklıdır.

2- Daha önce zikredilen altı boğaz harfine uğraması halinde, Ebû Ca'fer hariç diğer kırâat imamlarının icmâna göre tenvinin izhâr ile okunması gereklidir. Ebû Ca'fer bu harflerden *الحاء* (hâ) ve *الغين* (ğayn) harflerini şu üç âyette geçen kelimeler hariç, ihfâ ile okumuştur: *وَأِنْ يَكُنْ غَنِيًّا / فَسَيُنْغَضُونَ / أَلْمُنْحَنَّةُ*.

3- Daha önce zikri geçen *يَرْمَلُونَ* kelimesindeki altı harfe uğraması halinde, yedi kırâat imamının icmâna göre tenvinin idğâm ile okunması gereklidir. Ancak Halef, Hamze'den rivayetine göre *و* (vâv) ve *ي* (yâ) harflerini günnesiz idğâm ile okuyarak diğer altı kırâat imamından ayrılmaktadır.

4- *ب* (bâ) harfine uğraması halinde tenvinin *م* (mîm) harfine çevrilerek okunması kırâat imamlarının tamamına göre gereklidir. Bu konuda muhalif bir görüş zikredilmemiştir.

5- Zikri geçen onbeş ihfâ harfine uğraması halinde, kırâat imamlarının tümüne göre tenvinin ihfâ ile okunması gereklidir. Bu konuda muhalif bir görüş zikredilmemiştir.

6- Hemzenin harekesini tenvine nakletme bir tek yerde geçmiştir, o da Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *عَادًا أُولَى*. Ancak yerinde bahsettiğimiz üzere, bu hususta kırâat imamları arasında ihtilaf vardır.

7- Vakf ile okunması durumunda, tenvin üstün harekeden sonra gelirse *ألف* (elif) harfine çevrilir. Esreden veya ötredden sonra gelmesi durumunda ise sükûn üzere vakfedilerek okunur.

⁶⁴ Şerhu İbni Akil alâ elfiyeti İbni Mâlik, Dâru't-Tûrâs, s.688.

⁶⁴ Aynı yer.